

УДК 001.8:332.15:334.715

Гарнага О.М., к.е.н., доцент, Косінська Т.А., студентка 5-го курсу ФЕІП
(Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне)

ЕКОНОМІЧНА ДІАГНОСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Висвітлено теоретичні аспекти проведення економічної діагностики діяльності підприємства в ринкових умовах. Використовуючи дані дослідження внутрішнього та зовнішнього середовищ ВАТ „Рівень”, проведено поглиблену діагностику його фінансово-економічної діяльності.

Theoretical aspects of economical analysis of enterprise’s activity in market conditions were described. Deep analysis of financial economical enterprise’s activity was carried out using investigative results of external and internal surroundings of public corporation “Riven”.

Розвиток ринкових відносин підвищує відповідальність підприємств та інших суб’єктів ринку за підготовку та прийняття управлінських рішень. Ефективність цих рішень багато в чому залежить від об’єктивності, своєчасності та всебічного оцінювання існуючого й очікуваного фінансового стану підприємства [1].

Для задоволення потреби в інформаційному забезпеченні прийняття рішень, на які істотно впливають фактичні або прогнозні дані про фінансовий стан підприємства, використовують економічну діагностику, яка являє собою процес розпізнавання і вивчення негативних (кризових) явищ у його діяльності на основі помічених локальних змін, встановлених залежностей, а також особливо помітних явищ поточної підприємницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень свідчить, що питаннями проведення економічної діагностики діяльності підприємства займалися багато вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, зокрема: Ілляшенко Н.М., Десєва Н.М., Дедіков О.І., Шморгун Н.П., Головка І.В., Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г. та інші.

Методологічні основи здійснення економічної діагностики діяльності підприємства вимагають додаткових досліджень, оскільки за результатами проведеної діагностики фінансово-економічного стану підприємства розробляють заходи щодо його поліпшення.

Постановка завдання. Метою цієї статті є аналіз результатів поглибленої діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства.

Досягнення поставленої мети забезпечується вирішенням наступних за-

вданий:

- проведення аналізу конкуренції в галузі діяльності досліджуваного підприємства;
- оцінювання конкурентоспроможності підприємства та конкурентноздатності його продукції;
- здійснення управлінської діагностики та діагностування економічної культури підприємства;
- діагностика ресурсного потенціалу підприємства;
- фінансовий аналіз діяльності об'єкта дослідження;
- розробка заходів покращення фінансово-економічного стану на підприємстві.

Об'єктом дослідження є відкрите акціонерне товариство «Рівень» та результати його фінансово-господарської діяльності.

Предметом дослідження є фінансово-економічний стан діяльності досліджуваного підприємства за аналізований період (2005-2008 роки).

Поглиблена діагностика фінансово-економічної діяльності підприємства передбачає постійне проведення спеціалізованих розрахунків з метою розпізнавання негативних (кризових) явищ на підставі встановлених залежностей, помічених тенденцій, локальних і загальносистемних змін економічної системи, а також обґрунтування основних напрямків підвищення ефективності господарювання. Основою створення діагностичних механізмів на підприємстві має бути концепція етіологічної діагностики, що передбачає орієнтацію всіх розрахунків на встановлення зв'язків та мультиплікативних взаємовпливів між явищами (подіями) підприємницької діяльності [2]. Саме на цій основі можна піднести систему управління підприємством на якісно новий рівень, що забезпечуватиме передбачуваний розвиток організації, а також запобігатиме внутрішнім і зовнішнім деструктивним впливам.

Аналіз конкуренції в галузі діяльності досліджуваного підприємства, як правило, здійснюється для аналізу його макрооточення. Галузі сильно відрізняються між собою, тому методика діагностики повинна це враховувати.

Оцінка конкурентоспроможності підприємства та конкурентноздатності продукції передбачає проведення SWOT-аналізу та оцінювання конкурентних можливостей досліджуваного підприємства та його продукції. SWOT-аналіз підприємства дозволяє виявити сильні і слабкі сторони, можливості і загрози, які можуть мати місце в умовах ринку.

SWOT-аналіз продукції підприємства полягає у порівнянні її технічних й економічних показників з показниками продукції провідних конкурентів за 6-бальною шкалою, у якій оцінка „6” – це еталонний показник, який відповідає міжнародним стандартам, а „1” – це символ мінімальної схожості з еталоном.

В Україні для оцінки конкурентних можливостей підприємств використовується матричний метод, який передбачає аналіз діяльності підприємства за допомогою 15 показників, кожен з яких має визначити місце, яке займає підприємств

во в середовищі конкурентів. Після завершення аналізу визначається сума набраних балів кожним підприємством, а також рейтингові місця, які вони зайняли.

Управлінська діагностика та діагностика економічної культури підприємства передбачає дослідження його виробничої та організаційної структур на предмет їх ефективності або неефективності [3].

Діагностика ресурсного потенціалу підприємства є комплексним поняттям і складається з таких блоків для діагностування, як:

- оцінка стану і ефективності використання основних виробничих фондів;
- проведення аналізу ефективності використання оборотних коштів;
- оцінювання ефективності використання трудових ресурсів;
- оцінка рівня та структури витрат на виробництво та реалізацію продукції;
- аналіз та оцінювання результатів господарської діяльності об'єкта дослідження.

Фінансовий аналіз діяльності підприємства є одним із методів оцінювання і прогнозування фінансового стану підприємства. В його межах проводять аналіз платоспроможності та ліквідності, а також оцінку ризику банкрутства.

Проведений аналіз конкуренції в галузі діяльності об'єкта дослідження свідчить про те, що конкурентна боротьба на українському пивному ринку посилюється з кожним роком. Підприємство ВАТ „Рівень” є відносно невеликим підприємством цієї галузі за обсягами виробництва та реалізації, а також за часткою ринку. ВАТ „Рівень” діє в жорстких конкурентних умовах, які склалися на ринку пива України. Можна стверджувати, що ринок пива в Україні є олігополістичним. Як свідчать дані досліджень дистриб'юторів і оптових компаній, найбільш жорстка, тотальна конкуренція між торговельними марками практично за всіма сортами пива спостерігається в найдемократичнішій середній цінній категорії „пляшкового” пива.

Водночас варто відзначити той факт, що пивна галузь є однією з найбільш рентабельних в національному господарстві України. На ринку янтарного напою України діє більше 50 підприємств, 42 з яких входить в асоціацію „Укрпиво” і контролюють 70% виробництва, але лідерство розділяють між собою чотири основні компанії: холдинг „САН Інтербюро Україна”, ЗАТ „Оболонь”, скандинавська пивна компанія Baltik Bevereges Holding (BBH) в Україні та ЗАТ „Сармат”.

Зміцнення позицій на пивному ринку компаніями відбувається не за рахунок зростання споживання їх продукції, а за рахунок відвойовування частки у конкурентів. На сучасному етапі велика кількість малих browарень не здатна конкурувати з великими та потужними підприємствами-виробниками цієї галузі, що неминує веде до зменшення кількості малих browарень.

Проведений SWOT-аналіз підприємства ВАТ „Рівень” засвідчує те, що підприємство, попри свої слабкі сторони та небезпеки (брак масштабних інвестицій, не завжди висока якість продукції), все-таки має можливості та шанси на успіх в майбутньому, серед яких позитивна динаміка промислового виробництва та про-

дажу пива, демографічна ситуація в Рівненському регіоні, наявність стабільної сировинної бази тощо.

Внаслідок проведеного SWOT-аналізу продукції об'єкта дослідження встановлено, що продукція ВАТ „Рівень” є конкурентоспроможною в основному на місцевих внутрішніх ринках України.

Аналіз конкурентних можливостей підприємства ВАТ „Рівень” свідчить, що його прямими конкурентами є Чернігівський пивкомбінат „Десна”, ВАТ „Оболонь”, Харківський пивзавод „Рогань”, а потенційним – запорізький пивкомбінат „Славутич”. Щодо конкурентоспроможності продукції ВАТ „Рівень”, то такі види світлого пива як „Жигулівське” та „Рівненське” є конкурентоспроможними на місцевих внутрішніх (регіональних) ринках України, а елітне пиво „Бергшльосс” є конкурентоспроможним на міжнародному ринку.

Внаслідок проведених управлінської діагностики та діагностики економічної культури підприємства виявлено, що за 2005-2008 роки середньоспискова чисельність працівників об'єкта дослідження не перевищувала 96 чоловік. Саме підприємство ВАТ „Рівень” складається із 10 функціональних підрозділів. Для досліджуваного підприємства характерна лінійно-функціональна організаційна структура управління та цехова виробнича структура. Виробнича та організаційна структури підприємства є досить ефективними, оскільки не розпорюшують його виробничі потужності, сприяють нормальному протіканню виробничих процесів, а також відповідають виробничому профілю підприємства, обсягам виробництва продукції і трудомісткості її виготовлення, характеру і ступеню спеціалізації підрозділів, рівню автоматизації виробництва.

Результати проведеної діагностики ресурсного потенціалу ВАТ „Рівень” наведено в табл. 1.

Оцінювання стану та ефективності використання основних виробничих фондів виявило, що впродовж практично всього досліджуваного періоду величини придатних і зношених основних засобів на ВАТ „Рівень” були майже однаковими. Як свідчать наведені в табл. 1 дані, величина фондівіддачі була більше за 1,00 грн., а фондоемності – менша за 1,00 грн., що засвідчує ефективність здійснення господарської діяльності на цьому підприємстві.

Аналіз ефективності використання оборотних коштів на ВАТ „Рівень” виявив тенденцію до зростання абсолютної та відносної величини запасів та дебіторської заборгованості у структурі оборотних активів підприємства впродовж усього досліджуваного періоду. Така тенденція вважається позитивною для цього підприємства, оскільки супроводжується одночасним зростанням виручки від реалізації його продукції. Також цей аналіз виявив сповільнення оборотності усіх складових оборотних активів підприємства у 2008 році, хоча до цього спостерігалось її пришвидшення. Це пояснюється впливом фінансово-економічної кризи на господарську діяльність ВАТ „Рівень” у 2008 році.

Таблиця 1

Результати проведеної діагностики ресурсного потенціалу підприємства ВАТ „Рівень” за 2005-2008 роки

№ з/п	Показники	Одиниці виміру	Роки				Абсолютне відхилення		
			2005	2006	2007	2008	2006/2005	2007/2006	2008/2007
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Обсяг виробництва продукції	тис. грн.	5417,6	9303,9	13525,7	13668,0	3886,3	4221,8	142,3
2.	Повна собівартість випущеної продукції	тис. грн.	5273,1	9198,6	10823	13176,0	3925,5	1624,4	2353
3.	Питомі витрати	грн./грн.	0,92	0,99	0,8	0,96	0,07	-0,19	0,16
4.	Чистий прибуток	тис. грн.	359,9	-82,5	9,4	11,0	-442,4	91,9	1,6
5.	Середньорічна вартість ОВФ	тис. грн.	2338,7	3476,4	4067,1	4508,0	1137,7	590,8	440,9
6.	Фонд оплати праці працівників	тис. грн.	873,1	1288,5	1639,5	1699,0	415,4	351,0	59,5
7.	Середньооблікова чисельність працівників	чол.	88	96	96	89	8	0	-7
8.	Середньорічна продуктивність праці працівника	тис. грн./чол.	61,564	96,916	140,893	153,573	35,352	43,977	12,68
9.	Середньорічна заробітна плата працівника	тис. грн./чол.	9,922	13,422	17,078	19,090	3,500	3,656	2,012
10.	Фондовіддача	грн./грн.	3,98	3,72	4,69	4,47	-0,26	0,97	-0,22
11.	Фондомісткість	грн./грн.	0,25	0,27	0,21	0,22	0,02	-0,06	0,01
12.	Фондоозброєність	тис. грн./чол	16,30	26,05	30,04	34,33	9,75	3,99	4,29
13.	Коефіцієнт зносу	-	0,56	0,44	0,45	0,49	-0,12	0,01	0,04
14.	Коефіцієнт придатності	-	0,44	0,56	0,55	0,51	0,12	-0,01	-0,04
15.	Коефіцієнт оновлення	-	0,16	0,48	0,28	0,49	0,32	-0,2	0,21
16.	Коефіцієнт вибуття	-	0,02	0,02	0,00	0,13	0	-0,02	0,13
17.	Коефіцієнт приросту	-	0,14	0,46	0,28	0,36	0,32	-0,18	0,08
18.	Чиста рентабельність реалізації продукції	%	6,64	-0,89	0,07	0,08	-7,53	0,96	0,01
19.	Чиста рентабельність виробництва	%	11,36	-1,37	0,12	0,12	-12,73	1,49	0,00

Оцінювання ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві як однієї з головних факторів здійснення виробничого процесу вкотре засвідчило вплив фінансово-економічної кризи на діяльність ВАТ „Рівень” у 2008 році. Зокрема, про це може свідчити зменшення фонду робочого часу, збільшення фонду заробітної плати працівників за рахунок скорочення їх середньоспискової чисельності у цьому році, а також випередження темпами росту середньорічної заробітної плати темпів росту середньорічної продуктивності праці. Тобто у цьому році на досліджуваному підприємстві не було забезпечено ефективне використання трудових ресурсів та здійснення господарської діяльності в цілому.

Характеристика рівня та структури витрат підприємства за всі чотири роки свідчить про матеріало- та працемісткий характер виробництва продукції на ВАТ „Рівень”, а також досить високі питомі витрати за 2006 та 2008 роки.

Для оцінювання результатів господарської діяльності даного підприємства було використано близько 10 різних видів рентабельності. Очевидно, що вони дали різні результати, проте той факт, що у 2006 році відбувся різкий спад практично усіх видів рентабельності (як і прибутку в цілому), який підприємству не вдалося подолати в наступні два роки.

Результати проведеного фінансового аналізу діяльності досліджуваного підприємства за 2005-2008 роки наведено у табл. 2.

Проведений аналіз платоспроможності та ліквідності ВАТ „Рівень” свідчить про те, що усі показники, які були використані для характеристики цих величин (коефіцієнти поточної, швидкої та абсолютної ліквідності), впродовж усього досліджуваного періоду були меншими за оптимальні їх значення, що свідчить про низьку платоспроможність досліджуваного підприємства.

Для оцінки ризику банкрутства ВАТ „Рівень” було використано ряд зарубіжних та вітчизняну методик [5]. Статистичні дослідження свідчать про те, що більшість методик дають різні результати за невеликий період часу, що підтверджує неадаптивність зарубіжних методик до умов нашої економіки. Розрахунки показників банкрутства різними методиками на ВАТ „Рівень” засвідчили існування ризику банкрутства для цього підприємства в найближчі 2-3 роки. Вважається, що найбільш достовірні результати оцінки дає методика, розроблена Міністерством економіки України.

Проведена поглиблена діагностика фінансово-економічного стану підприємства ВАТ „Рівень” за 2005-2008 роки засвідчила те, що досліджуване підприємство здійснює свою діяльність в умовах жорсткої конкуренції на пивоварному ринку України, який є одним з найбільш рентабельних ринків народного господарства України.

Результати проведеного фінансового аналізу діяльності підприємства
ВАТ „Рівень” за 2005-2008 роки

№ з/п	Показники	Одиниці виміру	Роки				Абсолютне відхилення		
			2005	2006	2007	2008	2006/2005	2007/2006	2008/2007
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Показники платоспроможності та ліквідності									
1.	Коефіцієнт поточної ліквідності (покриття)	-	0,979	0,690	0,867	0,946	-0,289	0,177	0,079
2.	Коефіцієнт швидкої ліквідності	-	0,385	0,326	0,330	0,406	-0,059	0,004	0,076
3.	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	-	0,013	0,013	0,003	0,008	0	-0,01	0,005
Показники банкрутства									
1.	Z-показник банкрутства Альтмана	-	2,963	2,722	3,127	2,675	-0,242	0,405	-0,453
2.	Показник банкрутства Ліса	-	0,050	0,030	0,037	0,043	-0,020	0,008	0,005
3.	Показник банкрутства Таффлера	-	0,482	0,512	0,555	0,496	0,031	0,043	-0,059
4.	Методика прогнозування банкрутства згідно з наказом Мінекономіки України № 10 від 17.01.2001	тис. грн.	-2427,0	-3411,0	-4266,0	-6011,0	-984,0	-855,0	-1745,0

ВАТ „Рівень” та його пивна продукція є конкурентоспроможними переважно на внутрішньому (регіональному) ринку України. Управлінська та економічна культури підприємства є досить ефективними.

За аналізований період на ВАТ „Рівень” відбулося зростання обсягів виробництва продукції, її собівартості, середньорічної вартості основних виробничих фондів, фонду оплати праці працівників, а також таких розрахункових показників, як фондоозброність праці, середньорічні продуктивність праці та заробітна плата. При чому середньорічна продуктивність праці зростала більшими темпами, ніж середньорічна заробітна плата, що забезпечило отримання прибутку підприємством у 2007 та 2008 роках, хоча і незначного.

За аналізований період підприємство мало низьку платоспроможність, що свідчить про його критичний фінансовий стан. Підтвердженням цього є також висока ймовірність ризику банкрутства на найближчі 2-3 роки.

Досліджуване підприємство має високі ризики здійснення подальшої діяльності, а також неефективно використовує наявний ресурсний потенціал.

Отже, фінансово-економічний стан підприємства – це складна інтегрована характеристика його діяльності за багатьма критеріями.

Проведення економічно-фінансової діагностики на підприємстві за допомогою різних типів аналізу у ретроспективі та перспективі дає змогу структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками ефективності здійснення підприємницької діяльності.

Результати проведеної діагностики фінансово-економічного стану підприємства впливають на його майбутні рішення щодо реакції на існуючі ризики та ефективність використання наявного потенціалу. Ефективність цих рішень багато в чому залежить від об'єктивності, своєчасності та всебічного оцінювання існуючого й очікуваного фінансового стану підприємства.

Внаслідок проведеної поглибленої діагностики фінансово-економічного стану підприємства ВАТ „Рівень” за 2005-2008 роки було виявлено її погіршення, причинами чого є високий рівень конкуренції в пивоварній галузі, відсутність ринків збуту та вплив інфляції на вартість сировини та матеріалів, а також цінова політика об'єкта дослідження за досліджуваний період.

Для покращення фінансово-економічного становища підприємства ВАТ „Рівень” рекомендовано здійснити наступні заходи:

- пошук нових ринків збуту;
- проведення агресивної рекламної політики;
- оптимізація обсягів виробництва на підприємстві;
- пошук альтернативних шляхів зниження собівартості продукції.

Саме реалізація цих заходів дозволить підприємству ВАТ „Рівень” утримати існуючі позиції на ринку пива України, а також покращити своє фінансово-економічне становище.

1. Маркетинг для магістрів: навчальний посібник / за заг. ред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. – Суми: ВТД „Університетська книга”, 2007. – С. 892-95. 2. Деєва Н.М., Дедіков О.І. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – С. 96-173. 3. Шморгун Н.П., Головка І.В. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. – К.: ЦНЛ, 2006. – С. 88-103. 4. Кіндрацька Г.І., Білик М.С., Загородній А.Г. Економічний аналіз: теорія і практика. Підручник / за ред. проф. А.Г. Загороднього. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – Львів: Магнолія - 2006, 2007. – С. 251-281.

Рецензент: к.е.н., професор Кушнір Н.Б. (НУВГП)